

28. Українська Нива. – 1929. – №27.

29. Яців Р. Ідеї, смисли, інтерпретації образотворчого мистецтва: українська теоретична думка XX ст. / Р. Яців. – Львів: ЛІНАМ: Ін-т народознавства НАН України, 2012. – 829 с.

References

1. Kucherepa M. M., Stepanyuk S. M. Ukrains'kyj amatorskyj i profesijnyj teatralnyj ruh na Volyni (1921–1939 rr.) / M. Kucherepa, S. Stepanyuk // Visn. L'viv. komerc. akad. Ser.: Gumanitarni nauky. Vyp.10: yuvil. zb. na poshamu Stepana Geleca // vidp. red. I. Kopych. – L.: L'viv. komerc. akad., 2011. – S.350–359.

2. Stepanyuk S. Dijal'nist' Volyns'kogo ukrains'kogo teatru (1928–1939) / Sofija Stepanyuk // Ukraina: kulturna spadshchyna, national'na svidomist', derzhavnist'. – Vyp.17: Ukrains'ko-pol's'ko-bilorus'ke susidstvo: XX stolittya / NAN Ukrainy, In-t ukrainoznavstva im. I. Krypukewycha; golova redak. J. Isajewych; uporyad. M. Lytvyn, V. Futala. – L'viv: [b.v.], 2008. – S.320–327.

3. Filipovych M. Luts'ka «Prosvita». 1918–1935 rr.: monografiya / M. B. Filipovych. – Luts'k: RVV «Vezha» Volyn. nac. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2007. – 240 s.

4. Savchuk B. Volyns'ka «Prosvita» / B. Savchuk. – Rivne: Lista, 1996. – 154 s.

5. Shymans'kyj P. J. Muzychna kultura Volyni I pol. XX st.: monografiya / P. J. Shymans'kyj. – Luts'k: RVV «Vezha» VDU im. Lesi Ukrainky, 2005. – 172 s.

6. Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 wrzesnia 1921 roku. T.23. Mieszkania. Ludnosc. Stosunki zawodowe. Województwo Wołyńskie / Główny urząd statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa: GUS, 1926.

7. Drugi powszechny spis ludności z dn. 9. XII 1931 r.: mieszkania i gospodarstwa domowe, ludnos, stosunki zawodowe: województwo Wołyńskie / Główny urząd statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa: nakł. Głównego urzędu statystycznego, 1938.

8. Makarchuk A. Etnosocjalnoje rozvitije i nacionalnyje otnoszenija na zapadnoukrainskikh zemljah w period imperializma / A. Makarchuk. – Lwow: Wyszczka Szkoła, 1983. – 225 s.

9. Rocznik statystyki Rzeczypospolitej Polskiej 1925–1926 rr. – T.3. – Warszawa: drukarnia L. Boguslawskiego, 1927.

10. Wołyń. – 1939. – №2.

11. Derzhavnyj arkhiv Volyns'koi oblasti (dali – DAVO). – F.158. – Op.1. – Spr.5.

12. Tam samo. – F.158. – Op.1. – Spr.32.

13. Tam samo. – F.38. – Op.1. – Spr.95.

14. Tam samo. – F.38. – Op.1. – Spr.239.

15. Łuck w świetle cyfr i faktów na rok 1926. – Łuck, 1925.

16. Ustawa z dnia 31 lipca 1924r., zawierająca niektóre postanowienia o organizacji szkolnictwa // Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. – 1924. – №79. – Poz.766. – S.1212–1214.

17. Syrnok M. Ukraińcy w Polsce 1918–1939. Oświata i szkolnictwo / M. Syrnok. – Wrocław: Krynica desing studio, 1996. – 186 s.

18. DAVO. – F.70. – Op.1. – Spr.34.

19. Tam samo. – F.46. – Op.3. – Spr.31.

20. Derzhavnyj arkhiv Rivnens'koi oblasti. – F.30. – Op.20. – Spr.930.

21. Česká matice školská / uporyad. L. Mladanowycz. – Łuck: PVD «Tverdunya», 2008. – 112 s.

22. Mędrzecki W. Inteligencja polska na Wołyniu w okresie międzywojennym / W. Mędrzecki. – Warszawa: Neriton, 2005. – 331 s.

23. Wołyń. – 1935. – №15.

24. DAVO. – F.46. – Op.9. – Spr.1899.

25. Tam samo. – F.77. – Op.1. – Spr.5.

26. Tam samo. – F.200. – Op.2. – Spr.2.

27. Kind-Vojtyuk N. Naukovi towarystva Drugoi Reczi Pospolytoi u doslidzenni istorii ta pamjatok Volyns'kogo vojevodstva: (1921–1939 rr.) / Natalya Kind-Vojtyuk // Krajnazavstvo. – 2008. – №1/4. – S.22–27.

28. Ukrains'ska Niva. – 1929. – №27.

29. Jaciv R. Idei, smysly, interpretacii obrazotvorchozogo mystectva: ukrains'ka teoreticzna dumka XX st. / R. Jaciv. – Lviv: LNAM: In-t narodoznavstva NAN Ukrainy, 2012. – 829 s.

Kramar Y. V., Doctor of Historical Sciences, Assistant Professor, Chair of World History, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine, Lutsk), yurakramar@i.ua

Cultural and art life of interwar Lutsk

The article uncovers the light on cultural, artistic, educational life of Lutsk in the interwar period. When the Western Volyn was included into Poland, the town had a voivodeship (province) social status. It is shown that in 1920–1930th a power tried

to convert it into the important centre of Polish culture in Volyn. In this connection a government paid a top priority role to the development of Polish educational system in this territory. To the end of 1930th this type of schools became the dominant in the structure of elementary and secondary schools of the town. A great attention was paid to the popularization of Polish theatrical, musical, artistic art. At the same time, it is underlined, that interwar Lutsk was a multinational town, where Yewish, Czech, German, Russian people lived, besides Polish and Ukrainian ones. The activity of cultural and educational establishments, artistic collectives of national minorities brightly completed the cultural palette of the city in 1920–1930th. A theatre and musical art became the most bright form of their national self-expression.

Keywords: Volyn, Lutsk, cultural life, educational system, theatre, music, society.

Крамар Ю. В., доктор исторических наук, доцент кафедры всемирной истории, Восточноевропейский национальный университет им. Леси Украинки (Украина, Луцк), yurakramar@i.ua
Культурно-художественная жизнь межвоенного Луцка

Освещено культурную, художественную, образовательную жизнь межвоенного Луцка. После вхождения Западной Волыни в состав Польши город приобрел воеводский статус. Показано, что в 1920–1930-х гг. власть пыталась превратить его на влиятельный центр польской культуры на Волыни. В связи с этим правительство уделяло приоритетную роль развитию польского образования в воеводстве. До конца 1930-х гг. этот тип школ стал доминирующим в структуре начальных и средних заведений города. Большая роль уделялась популяризации польского театрального, музыкального и художественного искусства. В то же время подчеркнуто, что Луцк в период между двумя войнами был многонациональным городом, где, кроме поляков и украинцев проживали евреи, чехи, немцы, россияне. Деятельность культурно-образовательных заведений, художественных коллективов национальных меньшинств ярко дополняла культурную палитру города 1920–1930-х гг. Наиболее яркой формой их национального самовыражения стал театр и музыкальное искусство.

Ключевые слова: Волынь, Луцк, культурная жизнь, образование, театр, музыка, общество.

* * *

УДК [929:2–3 Платон (Городецкий)]

Петренко А. А.,
аспірант історичного факультету, Київський
Національний університет ім. Тараса Шевченка,
редактор ТРК «Глас» (Україна, Київ),
andpetrenko@yandex.ru

РЕЛІГІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ПРОГРАМА МИТРОПОЛИТА КІЇВСЬКОГО І ГАЛИЦЬКОГО ПЛАТОНА (ГОРОДЕЦЬКОГО)

Метою статті є спроба висвітлити релігійно-просвітницьку програму митрополита Платона, з'ясувати особливості її напрямків.

Релігійно-просвітницька діяльність Київського митрополита Платона була направлена на відродження церковно-історичної пам'яті київської християнської пастви та її духовно-інтелектуальне збагачення. Програма митрополита Платона (Городецького) передбачала духовне просвітництво через популяризацію сакруму Києва та отождолення давньоруської столиці з духовним Єрусалимом.

Застосовуючи інформаційно-сакральний напрям просвітницької діяльності (через загальноприйняті богослужбові, храмово-архітектурні, іконо-релікварні релігійні форми популяризувати сакрум київської землі), архієпископ підкреслював церковно-історичний зв'язок Русі з Візантією і отождолював Київ із духовним Єрусалимом.

Запровадження регулярної загальнодоступної дидактики, піклування про духовно-освітні та просвітні заклади, сприяння видавництву духовної літератури та її розповсюдженню, визначило інтелектуально-навчальний напрям релігійно-просвітницької програми Платона (Городецького).

Ключові слова: Православна Церква, митрополит, Платон (Городецький), Київська єпархія, просвітництво.

Київський митрополит Платон (Городецький) належить до православних духовних діячів, які відігравали провідну роль у релігійних процесах України останньої чверті XIX ст. Осягнення різноманітних ідей та дій владики Платона на церковну політику й духовне життя це – можливість розвитку духовних начал, потягу до духовних чеснот та збагачення історичного і церковного досвіду сучасним науковцям, діячам Церкви й українським інтелектуалам.

Релігійно-просвітницька діяльність Київського митрополита Платона була направлена на відродження

церковно-історичної пам'яті київської християнської пастви та її духовно-інтелектуальне виховання. Програма митрополита Платона (Городецького) відображена в його офіційній першій промові, що передбачала «духовное просвещение» [3, с. 8] через популяризацію сакруму Києва та ототожнення давньоруської столиці з духовним Єрусалимом.

Метою статті є спроба висвітлити релігійно-просвітницьку програму митрополита Платона, з'ясувати особливості її напрямків.

Проблема релігійного просвітництва в Київській єпархії останньої чверті XIX ст. висвітлена у загальних дореволюційних фактологічних працях з історії Православної Церкви Ф. Благовідова [2], П. Смирнова [23]. Сучасна українська історіографія висвітлює проблеми історії церковно-початкової освіти з використанням неактуалізованого джерельного матеріалу, яка представлена розвідками В. Перерви [18; 19], І. Петренка [20], О. Яковенко [27]. Однак, релігійно-просвітницька діяльність митрополита Платона не була предметом окремого дослідження в сучасній історіографії.

Першим можемо виділити *інформативно-сакральний* вид просвітницької діяльності, який характеризувався популяризацією святості київської землі як наступниці духовного Єрусалиму. Найпоказовішим аспектом цієї ідеї стало богослужбове шанування святих руських просвітителів у Києві: 1885 р. – просвітителя слов'ян святого Мефодія до 1000-ліття його кончини та 1888 р. – святого князя Володимира у святкуванні 900-ліття Хрещення Русі. Архієпископ на ці два ювілеї домігся від Святішого Синоду рішення вшанувати з Усеноюною службою – 5 квітня просвітителя Мефодія [12, арк. 3] та рівноапостольного князя Володимира 15 липня – «по примеру прошлых лет» [4]. До того ж святкування 900-ліття Хрещення Русі в богослужбово-просвітницькому аспекті підносило не лише святого князя Володимира, а й рівноапостольну княгиню Ольгу. Це засвідчив той факт, що, за клопотанням митрополита Платона, церемоніал святкування розпочинався з Божественної Літургії в Десятиному храмі Києва 11 липня, в день пам'яті рівноапостольної Ольги [6, арк. 1–2].

Аргумент популяризації культу святих просвітителів Русі IX–X ст. в поєднанні з сакралізацією грецькою релігійною культурою в богослужбово-просвітницькому напрямку мав відобразитися на храмовбудівництві та внутрішньому оформленні церков. Створити храм-пам'ятник як архітектурну реліквію руських та візантійських християнських просвітителів митрополит Платон намагався завдяки новозбудованому київському собору святого Володимира. Про це свідчать архівні джерела: митрополит Платон приватно обговорював можливість спорудження додаткових бокових вівтарів у Володимирському соборі на честь святих просвітителів Русі Кирила та Мефодія і візантійських рівноапостольних імператора Костянтина та матері його імператриці Єлени [16, арк. 1]. Про це архієпископ також вів мову з одним із членів будівельного комітету Софійським соборним протоієреєм Петром Лебединцевим [14]. Однак митрополит Платон (як відомо з листування із обер-прокурором К. Победоносцевим) вагався щодо Кирило-Мефодієвської ідеї з причини перебування мощей святих не в храмах Константинопольської Православної церкви, а в римо-католицьких костелах Європи.

Митрополит Платон розумів важливість реліквій та чудотворних ікон київської землі, які мали духовний вплив на структуру чи декорування церковного інтер'єру та саму програму храмових розписів. Це підтверджує те, що в народному сприйнятті чудотворні ікони та мощі святих могли одночасно існувати в межах як «офіційного», так і «народного» православ'я, а місцевий культ чудотворної ікони міг перерости на загальноцерковний.

Акцентуючи увагу на популяризації святості Києва в іконографічному аспекті, архієпископ вважав за потрібне розповсюджувати списки образів головної ікони Києво-Печерської Лаври – Успіння Богородиці – по різних православних храмах Київської єпархії та за її межами [9, арк. 3]. Іконографічна активація помічалася, коли митрополит благословляв створення ікони-релікварію: в оклади чудотворних ікон Божої Матері поміщали частки мощей преподобних києво-печерських і дарували ці святині в різні куточки православного світу [7, арк. 2].

У контексті популяризації сакруму київської землі передбачалося вшанувати не лише загальновідомих святих (які офіційно канонізовані Православною церквою), але й ті, що вшановувалися київським соціумом на місцевому рівні. Це пояснює прихильність Платона (Городецького) до пошанування останків князя Ярослава Мудрого, офіційна канонізація якого на той час іще не відбулася: архієпископ надав позитивну резолюцію на прохання кафедрального протоієрея Петра Лебединцева помістити останки князя Ярослава Мудрого до Георгіївського приділу Софійського собору, куди було відкрито доступ на поклоніння і чоловікам, і жінкам [5, с. 32].

Сакралізація київської землі розглядалася не тільки в предметно-релікварному аспекті, а й у інформаційному. Так, за рекомендацією митрополита духовенство в своїх промовах до народу мало висвітлювати визначні релігійно-історичні події – як патріотичну складову історії Русі [8]. Допомога популяризації святинь київської землі друкування та розповсюдження духовної літератури на цю тематику, чому також посприяв київський архієпископ, підтримуючи видавничу діяльність друкарні Києво-Печерської Лаври, яка стала «найпотужнішою українською друкарнею» [22, с. 41].

Про масштабність тиражів духовно-просвітницької літератури свідчить те, що, за благословенням митрополита Платона, типографія Києво-Печерської Лаври з нагоди урочистостей до 1000-ліття кончини слов'янського просвітителя Мефодія 1885 р. випустила двадцять тисяч екземплярів житій святих Кирила та Мефодія [24, арк. 9]. Окрему брошуру накладом чотири тисячі примірників було присвячено святкуванню 900-ліття Хрещення Русі 1888 р. Двохтисячним тиражем вийшли промови архієпископа. Обсяги видань цієї типографії досить великі, надто якщо врахувати, що кількість православного населення Київської митрополії 1885 року становила 254 816 осіб на 1335 церков [17, арк. 2].

У історичному контексті популяризації сакруму київських святинь митрополитом Платоном доречно говорити і про богословсько-дослідницький аспект. Так, архієпископ розпорядився на теренах Київщини вести церковнопарафіяльне літописання, відкрити доступ історикам-богословам до архіву Київської консисторії [25, с. 28].

Усвідомлюючи історично-духовну значимість свого титулу – «священноархієпископ Києво-Печерської

Лаври», митрополит Платон ініціював видання лаврської типографією окремої брошури з біографічними даними всіх київських митрополитів та інформацією про їхній внесок у розвиток самої Лаври [5, с. 28].

Таким чином, інформаційно–сакральний напрям просвітницької діяльності митрополита Платона передбачав задіяти загальноприйняті релігійні форми сакруму київської землі через богослужбовий, храмовий, іконо–релікварний аспекти шанування. Багатовекторність та масштабність сакралізації київської землі – надали можливість архіпастирю підкреслити церковно–історичний зв'язок Русі з Візантією й ототожнювати Київ із духовним Єрусалимом.

Інший напрям просвітительської діяльності владыки Платона набув інтелектуально–навчальної спрямованості. Гомілетична обдарованість Платона (Городецького) відіграла ключову роль у його житті. Про це свідчить випадок, зафіксований архіпастирем на 60–ій річниці його архієрейського служіння. 11 липня 1831 року, будучи священником в одному зі столичних соборів Петербурга, він виголосив проповідь на тему поширення холери. Оригінальність думок у поєднанні з сановитістю оратора справили неабияке враження на слухачів. Про нього заговорив увесь Петербург. Через ректора Петербурзької духовної академії проповідь ієромонаха Платона була представлена російському імператорові, який, прочитавши її, наказав звернути увагу на молодого проповідника. Наказ імператора виконали: скасувавши направлення до Архангельської духовної семінарії, Платона (Городецького) залишили при Петербурзькій академії, також йому було надано посаду інспектора і висвячено в архімандрити [26, с. 22]. На жаль, текст доленосної проповіді не зберігся. Утім, хистом «великого проповідника» [13, арк. 2] митрополит Платон славився впродовж усього свого пастирського служіння. Перша блискуча проповідь та подальший гомілетичний успіх митрополита Платона дозволяють зрозуміти інтелектуальну мотивацію важливості проповіді в просвітительській програмі архіпастиря, що підтверджують постанови з'їзду 1884 року, які утверджують проповідницьку діяльність як загальний обов'язок православного духовенства та богословів.

Митрополит Платон вважав, що дидактика повинна наповнюватися за комунікабельно–просвітницьким критерієм, тобто з огляду на різний інтелектуально–богословський рівень аудиторії, щоб було зрозуміло «как людям образованным, так и простолюдным» [8, арк. 18]. Маючи особистий багаторічний викладацький досвід у духовних школах, таких як Орловська семінарія та Санкт–Петербурзька академія, владыка Платон розумів, наскільки важливо закладати основи гомілетичних навичок у майбутнього духовенства ще в період навчання. Тому київський архіпастир у постановах з'їзду 1884 року ставив за мету зобов'язати викладачів духовних шкіл виголошувати проповіді, навчаючи цього вихованців [8, арк. 18].

Прагнучи ефективності та доступності дидактики для простого народу, митрополит Платон давав рекомендації духовенству виголошувати проповіді «народною» мовою – тобто українською [18, с. 31]. Також архіпастир підтримував друкування повчальних статей у періодичних виданнях Київської єпархії (надто спрямованих проти розкольників та сектантів) із використанням

«простонародних слів» [1, с. 62–65]. Зокрема, владыка Платон уважав, що на богослужіння та треби «полезно было бы некоторые неточные, неясные слова и выражения в богослужебных книгах заменить более понятными» [8, арк. 21].

Архіпастир рекомендував духовенству виголошувати повчальні проповіді під час богослужінь чи треб або в приватному спілкуванні з віруючими [8, арк. 21]. Крім того, владыка допомагав священникам за їхнім бажанням надрукувати свої промови «для народу» [10, арк. 1] в періодиці Київської єпархії [11]. Зазначимо, що митрополит Платон підтримував українофільську просвітницько–видавничу діяльність братів Петра та Феофана Лебединцевих. Першому архіпастир благословив редакторство «Киевских епархиальных ведомостей», другому – очолити «хохломанский» журнал «Киевская старина» [21, с. 53].

Отже, ефективність просвітницько–інформаційної діяльності посилювало те, що митрополит Платон задіяв не лише спеціальні інституції, як–то духовно–просвітницькі братства, а й те, що він заохочував до цієї справи освічених людей різних станів [8, арк. 24]. І на основі загальнодоступності проповіді та православного богослужіння в поєднанні з професіоналізмом дидактики владыка Платон започаткував методику інтелектуально–навчального напрямку релігійно–просвітницької місії.

Таким чином, характеризуючи просвітницько–релігійну програму Київського митрополита Платона, підкреслимо наступні спостереження. Архієрей ставив за мету утвердження та зміцнення православної віри серед народу. Поєднання теоретичної роботи з практичною, просвітницька місія архіпастиря включали інформаційно–сакральні та інтелектуально–навчальні напрями.

Інформаційно–сакральний напрям просвітницької діяльності давав можливість митрополиту Платону через загальноприйняті богослужбові, храмово–архітектурні, іконо–релікварні релігійні форми популяризувати сакрум київської землі. Застосовуючи процеси багатовекторності та масштабності сакрального, архіпастир підкреслював церковно–історичний зв'язок Русі з Візантією і ототожнював Київ із духовним Єрусалимом.

Запровадження регулярної загальнодоступної дидактики, піклування про духовно–освітні та просвітні заклади, сприяння видавництву духовної літератури та її розповсюдженню, відродження традицій ранньохристиянської Церкви в православному богослужінні визначило інтелектуально–навчальний напрям просвітительської діяльності Платона (Городецького).

Список використаних джерел

1. Беседа к сельским прихожанам о том, как они должны смотреть на штундизм и как должны вести себя по отношению к последователям его – штундистам // Киев. епарх. ведомости. – 1883. – №2. – С.62–65.
2. Благовидов Ф. Деятельность русского духовенства в отношении к народному образованию в царствование Александра II / Ф. Благовидов. – Казань: тип. Импер–го Ун–та, 1891. – 374 с.
3. Две речи Высокопреосвященнаго Платона, митрополита киевскаго и галицкаго. – К.: Тип. Киево–Печерския Успенския Лавра, 1882. (Извлечено из журнала Руководство для сельских пастырей за 1882 г.).
4. День равноапостольного великого князя Владимира 15 июля // Киевские епархиальные ведомости. – 1883. – №14. – 308 с.
5. Из переписки прот. П. Г. Лебединцева с митрополитом киевским Платоном // Киев. Старина. – 1902. – №10. – С.17–32.

6. Институт рукопису Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського. – Ф.174. – Спр.468. Церемоніал церковного празднованія, посвященнаго 900-лѣтія крещенія киевлян и всей Руси 15 іюля 1888 г. с поправками митрополита Платона. – 1 од. зб. – 10 арк.

7. Там само. – Спр.566. Прошение жителей г. Твери Михаила Окнова митрополиту Киевскому и Галицкому Платону о присылке иконы для тверского храма и ответное письмо секретаря митрополита, 19 сентября 1889 г. – 1 од. зб. – 2 арк.

8. Там само. – Спр.823–824. Постановление совещания архиепископов Юго-Западного края по вопросу появления и распространения штундизма и мерах борьбы с ним; послание участников совещания к православным (черновики), сентябрь 1884 г. – 2 од. зб. – 26 арк.

9. Там само. – Спр.910–911. Дело о передаче честных мощей из Киево-Печерской Лавры для иконы церкви Донской духовной семинарии, 22 декабря 1887 г. – 11 марта 1888 г. – 2 од. зб. – 3 арк.

10. Там само. – Спр.1062. Прошения священника церкви м. Нового Дашева Липовецкого уезда Августина Левитского митрополиту Киевскому и Галицкому Платону об оказании содействия в издании его проповедей, 14 августа 1882 г. – 1 од. зб. – 1 арк.

11. Там само. – Спр.1072. Прошение священника церкви с. Дейкаловки Заньковского уезда Петра Затвержицкого митрополиту Платону об оказании содействия в распространении его проповедей, 2 сентября 1883 г. – 1 од. зб. – 1 арк.

12. Там само. – Спр.1405. Уведомление (председателем) Санкт-Петербургского славянского благотворительного общества Дурново митрополита Киевского и Галицкого Платона о мероприятиях по проведению празднования 1000-летия со дня смерти Мефодия. Выписки из протоколов общего собрания членов общества, 4 декабря 1883 г. – 1 од. зб. – 3 арк.

13. Там само. – Спр.1869–1870. Ваканс Екатерина – Платону, митрополиту Киевскому и Галицкому, 3 января 1885 г. – 2 од. зб. – 4 арк.

14. Там само. – Спр.2403–2409. Лебединцев Петр, прот. – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 17 декабря 1884 – 28 февраля 1887 г. – 7 од. зб. – 19 арк.

15. Там само. – Спр.2887. Сорашев И () иерей – Платону митрополиту Киевскому и Галицкому, 14 марта 1882 г. – 1 од. зб. – 2 арк.

16. Там само. – Спр.3359. Платон митрополит Киевский и Галицкий – () Петру Павловичу, 9 января 1885 г. – 1 од. зб. – 1 арк.

17. Там само. – Спр.3365–3407. Платон митрополит Киевский и Галицкий – Победоносцеву Константину Петровичу, 28 декабря 1879 – декабрь 1890. – 43 од. зб. – 86 арк.

18. Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини XIX – початку XX ст. / В. С. Перерва. – Біла Церква: вид. О. Пшонківський, 2008. – 672 с.

19. Перерва В. С. Церковні школи в Україні (кінець XVIII – поч. XX ст.): забутий світ. – Біла Церква: Видавць О. В. Пшонківський, 2014. – Том I. Загальна частина. – 576 с. + 32 с. іл.

20. Петренко І. М. Церковнопарафіяльні школи Лівобережної України в системі народної освітньої політики царської Росії (1884–1917 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / І. М. Петренко. – К., 2005. – 21 с.

21. Петров Микола Іванович. Скрижалі пам'яті / Микола Іванович Петров; Упоряд. вступ. ст. Василь Іринархович Ульяновський; Упоряд. Інна Карсим; Вступ. ст. Оксана Панчук. – Київ: Либідь, 2004. – 334 с.: іл.

22. Петров С. С. Видавничая справа в Києві (друга пол. 19 ст. – поч. 20 ст.): Дис. ... канд. філолог. наук: 10.01.08 / Петров С. С.; КНУТШ. – Київ, 2004.

23. Смирнов П. Церковно-приходская школа. Упадок ее на западе Европы и значение для России / П. Смирнов. – Санкт-Петербург, 1887.

24. Центральний державний історичний архів України м. Київ. – Київська духовна консисторія. – Ф.128. – Спр.776.

25. Церковно-приходские летописи // Киев. епарх. ведомости. – 1884. – №1. – С.28.

26. Шестидесятилетие служебной деятельности высокопреосвященнейшего Платона митрополита Киевского и Галицкого и юбилейные празднества в честь его. – К.: Тип. С. В. Кульженко, 1887. – 240 с.

27. Яковенко Г. Г. Церковнопарафіяльна освіта в Харківській єпархії (1799–1917 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / Г. Г. Яковенко. – Х., 2006. – 20 с.

References

1. Beseda k sel'skim prihozhanam o tom, kak oni dolzhny smotret' na shtundizm i kak dolzhny vesti sebja po otnosheniju k posledovateljam ego – shtundistam // Kiev. eparh. vedomosti. – 1883. – №2. – S.62–65.

2. Blagovidov F. Dejatel'nost' russkogo duhovenstva v otnoshenii k narodnomu obrazovaniju v carstvovanie Aleksandra II / F. Blagovidov. – Kazan': tip. Imper-go Un-ta, 1891. – 374 s.

3. Dve rechi Vysokopreosvjashennago Platona, mitropolita kievskago i galickago. – K.: Tip. Kiev-Pecherskija Uspenskija Lavra, 1882. (Izvlечeno iz zhurnala Rukovodstvo dlja sel'skih pastyrej za 1882 g.).

4. Den' ravnoapostol'nogo velikogo knjazja Vladimira 15 ijulja // Kievskie eparhial'nye vedomosti. – 1883. – №14. – 308 s.

5. Iz perepiski prot. P. G. Lebedinceva s mitropolitom kievskim Platonom // Kiev. Starina. – 1902. – №10. – S.17–32.

6. Instytut rukopysu Nacional'noi' biblioteki im. V. I. Vernad'skogo. – F.174. – Spr.468. Ceremonial cerkovnogo prazdnovanija, posvjashennogo 900-letija kreshhenija kievljan i vsej Rusi 15 ijulja 1888 g. s popravkami mitropolita Platona. – 1 od. zb. – 10 ark.

7. Там само. – Спр.566. Proshenie zhitelej g. Tveri Mihaila Oknova mitropolitu Kievskomu i Galickomu Platonu o prysylke ikony dlja tverskogo hrama i otnetnoe pis'mo sekretarja mitropolita, 19 sentjabrja 1889 g. – 1 od. zb. – 2 ark.

8. Там само. – Спр.823–824. Postanovlenie soveshhanija arhiepiskopov Jugo-Zapadnogo kraja po voprosu pojavlenija i rasprostranjenija shtundizma i merah bor'by s nim; poslanie uchastnikov soveshhanija k pravoslavnym (chernoviki), sentjabr' 1884 g. – 2 od. zb. – 26 ark.

9. Там само. – Спр.910–911. Delo o peredache chestnyh moshhej iz Kiev-Pecherskoj Lavry dlja ikony cerkvi Donskoj duhovnoj seminarii, 22 dekabrja 1887 g. – 11 marta 1888 g. – 2 od. zb. – 3 ark.

10. Там само. – Спр.1062. Proshenija svjashennika cerkvi m. Novogo Dasheva Lipoveckogo uezda Avgustina Levitskogo mitropolitu Kievskomu i Galickomu Platonu ob okazanii sodejstvija v izdanii ego propovedej, 14 avgusta 1882 g. – 1 od. zb. – 1 ark.

11. Там само. – Спр.1072. Proshenie svjashennika cerkvi s. Dejkalovki Zan'koveckogo uezda Petra Zatverzhickogo mitropolitu Platonu ob okazanii sodejstvii v rasprostranenii ego propovedej, 2 sentjabrja 1883 g. – 1 od. zb. – 1 ark.

12. Там само. – Спр.1405. Uvedomlenie (predsedatelem) Sankt-Peterburgskogo slavjanskogo blagotvoritel'nogo obshhestva Dumovo mitropolita Kievskogo i Galickogo Platona o meroprijatijah po provedeniju prazdnovanija 1000-letija so dnja smerti Mefodija. Vypiski iz protokolov obshhego sobranija chlenov obshhestva, 4 dekabrja 1883 g. – 1 od. zb. – 3 ark.

13. Там само. – Спр.1869–1870. Vakar Ekaterina – Platonu, mitropolitu Kievskomu i Galickomu, 3 janvarja 1885 g. – 2 od. zb. – 4 ark.

14. Там само. – Спр.2403–2409. Lebedincev Petr, prot. – Platonu mitropolitu Kievskomu i Galickomu, 17 dekabrja 1884 – 28 fevralja 1887 g. – 7 od. zb. – 19 ark.

15. Там само. – Спр.2887. Sorashhev I () ierej – Platonu mitropolitu Kievskomu i Galickomu, 14 marta 1882 g. – 1 od. zb. – 2 ark.

16. Там само. – Спр.3359. Platon mitropolit Kievskij i Galickij – () Petru Pavlovichu, 9 janvarja 1885 g. – 1 od. zb. – 1 ark.

17. Там само. – Спр.3365–3407. Platon mitropolit Kievskij i Galickij – Pobedonoscevu Konstantinu Petrovichu, 28 dekabrja 1879 – dekabr' 1890. – 43 od. zb. – 86 ark.

18. Pererva V. S. Istorija shkil'nyctva v mistah i selah Kyi'vshhny XIX – pochatku XX st. / V. S. Pererva. – Bila Cerkva: vyd. O. Pshonkiv's'kyj, 2008. – 672 s.

19. Pererva V. S. Cerkovni shkoly v Ukra'ni (kinec' XVIII – poch. XX st.): zabutyj svit. – Bila Cerkva: Vydavec' O. V. Pshonkiv's'kyj, 2014. – Tom I. Zagal'na chastyna. – 576 s. + 32 s. il.

20. Petrenko I. M. Cerkovnoparafijal'ni shkoly Livoberezhnoi' Ukra'ny v systemi narodnoi' osvntoi' polityky cars'koi' Rosii' (1884–1917 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 «Istorija Ukra'ny» / I. M. Petrenko. – K., 2005. – 21 s.

21. Petrov Mykola Ivanovych. Skryzhalі pam'jati / Mykola Ivanovych Petrov; Uporjad., vstup. st. Vasyl' Irynarhovych Ul'janov's'kyj; Uporjad. Inna Karsym; Vstup. st. Oksana Panchuk. – Kyi'v: Lybid', 2004. – 334 s.: il.

22. Petrov S. S. Vydavnycha sprava v Kyjevi (druga pol. 19 st. – poch. 20 st.): Dys. ... kand. filolog. nauk: 10.01.08 / Petrov S. S.; KNUtSh. – Kyi'v, 2004.

23. Smirnov P. Cerkovno-prihodskaja shkola. Upadok ee na zapade Evropy i znachenie dlja Rossii / P. Smirnov. – Sankt-Peterburg, 1887.

24. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukraїny m. Kyi'v. – Kyi'vs'ka duhovna konsystorija. – F.128. – Spr.776.

25. Cerkovno-prihodskie letopisi // Kiev. eparh. vedomosti. – 1884. – №1. – S.28.

26. Shestidesjatiletie sluzhebnoj dejatel'nosti vysokopreosvjashhenejshego Platona mitropolita Kievskogo i Galickogo i jubilejneye prazdnestva v chest' ego. – K.: Tip. S. V. Kul'zhenko, 1887. – 240 s.

27. Jakovenko G. G. Cerkovnoparafjal'na osvita v Harkivs'kij jeparhii' (1799–1917 rr.): avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 «Istorija Ukraїny» / G. G. Jakovenko. – H., 2006. – 20 s.

Petrenko A. A., a postgraduate History Department of Taras Shevchenko National University; an editor of TRBC (the television and radio broadcasting company) «Glas» (Ukraine, Kyiv), andpetrenko@yandex.ru

The religious and education program of the metropolitan of Kyiv and Galician Platon (Horodetskyi)

The religious and educational activities the Kyiv Metropolitan Platon was aimed at reviving historical memory of the Church of the Kiev Christian congregation and its spiritual and intellectual education. The Program of the Metropolitan Platon (Horodetskyi) was provided by a spiritual enlightenment through popularizing of sacrum of Kyiv and identification it with the spiritual ancient capital of Jerusalem.

Describing the education and religious program of the Kyiv Metropolitan Platon, we emphasize the following observations. The Bishop was aimed at establishing and strengthening the Orthodox faith among people. The combination both theoretical and practical work through educational mission of the Archbishop was included sacred information and intellectual and educational areas.

Keywords: Orthodox Church, Metropolitan, Platon (Horodetskyi), Kiev diocese, educational activities.

Петренко А. А., аспирант исторического факультета, Киевский Национальный университет им. Тараса Шевченко, редактор ТРК «Глас» (Украина, Киев), andpetrenko@yandex.ru

Религиозно-просветительская программа митрополита Киевского и Галицкого Платона (Городецкого)

Целью статьи является попытка осветить религиозно-просветительскую программу митрополита Платона, выяснить особенности ее направленности.

Религиозно-просветительская деятельность Киевского митрополита Платона была направлена на возрождение церковно-исторической памяти киевской христианской паствы и ее духовно-интеллектуальное воспитание. Программа митрополита Платона (Городецкого) предусматривала духовное просвещение через популяризацию сакруму Киева и отождествление древнерусской столицы с духовным Иерусалимом.

Используя информационно-сакральное направление просветительской деятельности (через общественное богослужение, храмово-архитектурные, иконо-реликварные религиозные формы популяризации сакруму киевской земли), архипастырь подчеркивал церковно-историческую связь Руси с Византией и отождествлял Киев с духовным Иерусалимом.

Введение регулярной общедоступной диаскалии, забота о духовном просвещении и образовательных учреждениях, содействие издательству духовной литературы и ее распространению, определило интеллектуально-учебное направление религиозно-просветительской программы Платона (Городецкого).

Ключевые слова: Православная Церковь, митрополит Платон (Городецкий), Киевская епархия, просвещение.

УДК 94(477.8)«1937»

Ніколаєва Н. Б., кандидат історичних наук, науковий співробітник історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), nimrodel-n@yandex.ua

РЕПРЕСІЇ НКВД ПРОТИ ПІДОЗРИЛИХ РАДЯНСЬКІЙ ВЛАДІ КИЇВСЬКИХ ВИКЛАДАЧІВ НА ПРИКЛАДІ ЄФИМОВИЧА (ЄФИМОВИЧ) СЕРГІЯ ІЛАРІОНОВИЧА (1937 Р.)

Розглянуто біографію викладача КДУ С. І. Єфимовича. Проаналізовано його життя та діяльність. Досліджено причини його арешту та незаконного ставлення чекістів до представників української науки та освіти у 1920-х – 1930-х рр. Доля колишнього викладача КДУ С. Єфимовича виявилася досить типовою для арештованих у 1936–1937 р. Чекісти звинуватили його в участі у вудуманій ними «троцькістській організації», у намірах проводити терористичні акти проти членів Комуністичної партії і радянської уряду.

і знищили. Завданням цієї статті є проаналізувати причини та обставини арешту викладача Київського університету С. І. Єфимовича, проведеного в 1936 р., прослідкувати долю заарештованого. Одним із завдань сучасної української історичної науки є повернення із забуття імен невинно репресованих людей, не зважаючи на їх політичні погляди чи партійну приналежність.

Ключові слова: НКВД, арешти, репресії, чекісти, викладачі.

Особливе місце у історії політичних репресій проти викладачів Київського державного університету (КДУ) займають ті репресії, які були проведені чекістами наприкінці 1930-х років.

Арешти викладачів здійснювались протягом 30-х років ХХ століття. І в розпал політичних репресій у 1936–1837 рр. це торкнулось також і науковців, і викладачів, зокрема в Київському університеті.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що вона досі була маловивченою і про неї все ще небагато інформації у наукових публікаціях.

Завданням цієї статті є проаналізувати причини та обставини арешту викладача Київського університету С. І. Єфимовича, проведеного в 1936 р., прослідкувати долю заарештованого.

Наукова новизна цього дослідження полягає в тому, що в ньому до наукового обігу вводяться раніше маловідомі документи спецслужб СРСР, в першу чергу – матеріали архівних кримінальних справ на репресованого київського викладача.

Історіографія питання обмежена. На сьогодні спеціальні праці, у яких би детально аналізувалася біографія С. І. Єфимовича, практично відсутні. Саме тому вкрай важливо вивчати і вводити до наукового обігу раніше маловідомі джерела – архівні матеріали більшовицьких спецслужб.

Серед найбільш важливих праць щодо долі репресованих викладачів слід назвати дослідження І. Біласа [2], С. Білоконя [3], В. Заруби [6], Ю. Шаповала [10], Л. Шевченко [11], О. Юрковій [12], К. Довганя [5] та багатьох інших. На сьогодні про політичні репресії в сталінський період опубліковано тисячі наукових праць, які годі перелічити в короткому огляді.

У 1930-ті рр. трагічно склалась доля викладача Київського державного університету Єфимовича Сергія Іларіоновича (1897–1937). Він був одним з викладачів Київського державного університету репресованих у 1937 р. за «троцькізм».

Єфимович Сергій Іларіонович народився 5 лютого 1897 р. в м. Києві. За національністю – українець. Навчався в Другій Київській гімназії з 1911 до 1917 р., яку закінчив навесні 1917 р. Потім отримав вищу освіту. На час арешту займав посаду професора мистецтв, викладав у різних вищих навчальних закладах Києва, в т.ч. в Київському державному університеті. Був також науковим співробітником музею російського мистецтва. Був безпартійним [4, арк. 9].

Під час розправи чекістів з інтелігенцією в роки «великого терору» С. Єфимович потрапив в поле зору НКВС УРСР.

3 червня 1937 р. начальник 2 відділення 4 відділу НКВС УРСР Волчик, розглянув матеріали про С. І. Єфимовича, які начебто містили інформацію про його «активну участь в «контрреволюційній меншовицькій троцькістській організації», підтримку зв'язку з засудженими Військовою Колегією Верховного суду СРСР керівниками цієї «організації». Також С. Єфимовича обвинувачували, що він «за завданням контрреволюційної